

Martin Heidegger, Gesamtausgabe I. Abteilung: Band 11: Identität und Differenz, k vydání připravil Friedrich-Wilhelm von Herrmann. Klostermann, Frankfurt a.M., 2005. 167 str.

Nejnovější svazek Heideggerových sebraných spisů nebude snadno dostupný, jelikož přináší přednášky, které Heidegger za života z větší části publikoval v nakladatelství Neske z Pfullingen a tituly z tohoto nakladatelství zahrnuté do sebraných spisů nejsou volně v prodeji, nýbrž jsou dány k dispozici pouze předplatitelům celého korpusu souborného vydání Heideggerova díla. Svazek 11 přináší především dvě Heideggerovy zásadní přednášky z padesátých let: *Der Satz der Identität* (1957) a *Die onto-theo-logische Verfassung der Metaphysik* (1957) společně s rozsáhlým poznámkovým aparátem z pera samotného Heideggera, který své spisy důkladně procházel a podroboval kritice. Zároveň s tím jsou obě přednášky zasazeny do celkového Heideggerova myšlenkového kontextu v padesátých letech, jež zahrnovala témata techniky, překonání metafysiky, advent (Kommen, Ankunft) jiného počátku, ohrožení lidskosti člověka, transformace myšlení v chodu po cestě vstříc jeho vlastnímu původu (Herkunft), která začíná krokem zpět (Schritt zurück). Proto svazek 11 obsahuje na úvod přednášku *Was ist das – die Philosophie?* (1955), která je k dispozici v českém překladu Ivana Chvatíka,¹ ve které Heidegger výrazně operuje s motivem cesty (der Weg) myšlení, které se na této cestě a po cestě transformuje. I tato přednáška je doplněna o několik Heideggerových postranních glos z příručního exempláře přednášky.

Po obou hlavních přednáškách, ve kterých se Heidegger zamýšlí nad cestou myšlení ke svému původu v epoše charakterizované hegemonií bytnosti techniky ve smyslu *Gestell*, svazek přináší přednášku *Die Kehre* z brémského cyklu *Einblick in das, was ist* (1949),² ve které Heidegger zcela na hraně jazykové a hlavně myšlenkové sledovatelnosti (jelikož se jedná o závěrečnou přednášku sevřeného cyklu, z jehož kontextu je ke škodě čtenáře vytržena) líčí svou představu transformace myšlení a překonání úkladu (die Gefahr) zapomenutosti pravdy bytí, která v podobě stanovování *Gestellu* ukládá (Nachstellen) samo sobě o pravdu, ve které a do které se podává, takže bytí podávajíc se do zjevnosti v podobě *Gestell* zapírá, že *Gestell* je právě ono samé bytí. Přednáška *Die Kehre* tak doplňuje a ujasňuje některé momenty z obou hlavních přednášek a demonstruje Heideggerovu představu o tom, jak transformativní myšlení překonává metafysikou tematizaci bytí jsoucího, jež je podle něho „pouhou“ vůdčí (Leitfrage), nikoliv však hlavní otázkou (Grundfrage) transformativního myšlení. Tou je tázání po pravdě (neskrytosti) samotného bytí, po tom, v jaké podobě se bytí podává (Schicken, Geschick) do zjevnosti vůči lidství, které je bytostně v ustavičné vazbě na dotek takto se podávající pravdy (neskrytosti) bytí, jež „posléze“ mimo jiné může (resp. *musí moci*) nabýt významu „bytí jsoucího“ ve významu genitivu subjektivního i objektivního.

---

¹ In: M. Heidegger, *Básnický bydlí člověk*, Oikoymenh, Praha 1993, ²2006.

² In: M. Heidegger, *GA 79, Bremer und Freiburger Vorträge*, Klostermann, Frankfurt a.M., 1994.

Po této přednášce následuje přednáška *Grundsätze des Denkens* (1957), která bezprostředně předcházela přednášce *Der Satz der Identität* a představuje tak její „dějinný“ kontext s ohledem na tematizaci u Fichta a Hegela. Heidegger tyto přednášky pronesl v rámci *Studia generale* na freiburské univerzitě v roce 1957 a všechny přednášky jsou obsaženy ve svazku 79 sebraných spisů.

Poslední část svazku 11 představují dva Heideggerovy dopisy. První z nich je slavný dopis adresovaný W. Richardsonovi z roku 1962, který tento použil jakožto předmluvu své knihy o Heideggerovi *Through Phaenomenology to Thought*. V něm se Heidegger ohrazuje oproti banalizujícímu rozlišení na Heidegger I před a Heidegger II po tzv. *Kehre* a dokládá vnitřní konsistenci svého myšlení od knihy *Bytí a čas* až po přednášku *Zeit und Sein*. Zároveň v něm Heidegger doplňuje a interpretuje svou slavnou přednášku *Zeit und Sein* z roku 1962 obsaženou ve sborníku *Zur Sache des Denkens* (1969). Druhý dopis adresovaný japonskému filosofovi Takehiko Kojimovi z roku 1963 je třešničkou na dortu, jelikož obsahuje Heideggerův kompaktní souhrn vnitřní myšlenkové souvislosti „*Gestell*“ – „odlidštění lidskosti člověka“ – „cesta k nalezení toho, co je pro lidskost člověka tím nejvlastnějším“. Na minimální ploše stran 155-161 Heidegger sevřeně a analyticky (chtělo by se říci téměř *more geometrico*) popisuje stanovování (*Stellen*), s nímž bytnost techniky nechává všemu přítomnému (*das Anwesende*) vystupovat již jenom v rámci nastaveného sledu vypočitatelné dispozičnosti a manipulovatelnosti pouhých nahraditelných zdrojů (jsoucno vystupující v rámci *Gestell* jakožto *Bestand*). Člověk je pak tímto stanovováním rovněž postaven k dispozici a jeho lidskost spočívá právě v tomto stání k dispozici oné moci stanovování, jež vystupuje ve smyslu a v „roli“ bytí. Tím se však ukazuje, že lidství člověka *musí moci* vždy a ustavičně být zahrnuto do prosté souvislosti s bytím, takže v rámci hrozby stanovování tak klíčí záchrana (*das Rettende*), jak Heidegger opakovaně cituje Hölderlinův verš z hymnu *Pathmos*.

Co se týče obou hlavních přednášek, podle kterých je svazek 11 pojmenován, první se zabývá – což asi překvapí – motivem identity a druhá motivem diference. Identitu Heidegger tematizuje vycházeje od Parmenidova zlomku B3 (Diels): „vždyť myslit a býtí je totéž“, diferenci vycházeje od Hegelovy otázky, která se dostává bůh do filosofie? V obou přednáškách se však snaží ukázat, že hlavní otázkou myšlení není bytí ani jako identita, ani jakožto diference, nýbrž jakožto *Ereignis*, které lze nejlépe tlumočit jakožto Počátek.³ V obou přednáškách Heidegger kriticky vystupuje proti pojetí „bytí“ jakožto „*Grund*-zdůvodňující zakládání“ ve smyslu jak substance (základ: *fundamentum*), tak působící příčiny (zdůvodňování, působení, kladení: *ratio, ponere, thesis*). Tohoto faktu si v minulosti mnozí kritici (jako *pars pro toto* Werner Beierwaltes) prostě nevšimli a naopak kladli Heideggerovi do úst, že bytí považuje za *Grund* a tím dokládá svou příslušnost k dějinám metafysiky, od které se přeci chtěl Heidegger oprostít. Pro Heideggera nicméně bytí samo ve své pravdě (neskrytosti) není *Grund*, avšak v průběhu svého dějinného podávání se do zjevnosti muselo moci vystoupit ve významu jakožto *Grund* – a tuto nutnost se Heidegger ve svém tzv. „pozdním“ díle snaží ukázat a promýšlet.

V přednášce o identitě Heidegger ukazuje, že nejvyšší zákon myšlení nemá jen logický, nýbrž především *ontologický* význam. Identitu vysvětluje jakožto sou-patřičnost (*das Zusammengehören*) bytí a lidství, přičemž české tlumočení akcentuje „patření“ ve

---

³ Věcná opora pro toto tlumočení viz Martin Heidegger, *Gesamtausgabe* III. Abteilung: Band 70: *Über den Anfang* (1941), Klostermann, Frankfurt a.M., 2005.

smyslu „hledět“, „patřit na sebe“, zatímco německá předloha akcentuje vzájemné naslouchání (hören). Heidegger pak vyličí formu této sou-patříčnosti, která určuje přítomnost přítomného naší epochy jakožto *Gestell* a klade důraz na to, abychom postřehli, že je to právě *Gestell*, ve kterém se ona sou-patříčnost bytí a lidství člověka odehrává jakožto *předehra* (Vorspiel) samotného *Ereignis*, jež je centrem a původem a tím, co z vlastní povahy „obou“ pojí bytí a lidství k sobě. Zároveň se vyslovuje o povaze *Ereignis* takovým způsobem, že je to *terminus technicus* nepřeložitelný stejně jako čínské *dao* či řecký *logos*. Teze identity tak odkazuje k tomu, co udílí jak bytí, tak lidství člověka to jim patřičné a vlastní (das Eigentümliche), a proto odkazuje k samotnému Počátku-*Ereignis*, jehož je odehráváním se.

V přednášce *Die onto-theo-logische Verfassung der Metaphysik* Heidegger tematizuje to, oč v myšlení běží neboli „záležitost myšlení“ (Sache des Denkens) v rámci rozhovoru s Hegelem, vůči kterému se v úvodu jednoznačně vymezí. Tím, oč Heideggerovi v myšlení běží, je diference mezi bytím a jsoucím, která podle něho doposud nebyla myšlena a která je tím, co myšleno být má. To, oč v myšlení běží, je podle Heideggera návratem k počátku, je krokem zpět z metafysického pojetí „bytí“ jakožto *Grund* k pojetí „bytí“ jakožto Počátku-*Ereignis*, který je diferencí nejen ke všemu jsoucímu, ale diferencí sám v sobě. Jelikož se krok zpátky vymaňuje z metafysiky, která čerpá svou závaznost z oné nemyšlené diference v samotném *Ereignis*, obrací Heidegger pozornost na samotnou bytnost (Wesen) metafysiky, kterou vymezuje jakožto *onto-theo-logickou* strukturu (Verfassung). Metafysika určuje význam jsoucího jakožto jsoucího v celku (*on hé on*: aspekt *ontos*-) za pomoci kategoriálního způsobu odkrývání a stanovování (*logos*), přičemž celá rozmanitost jsoucnosti jsoucího je shrnována a garantována společným základem nejvyššího principu a nejvyššího jsoucího, kterým je tradičně a vždy bůh (*theos*). Tato jednota ontologického, logického a theologického utváří jednoduchou bytnost metafysiky, kterou Heidegger nazval *onto-theo-logickou* strukturou a uvedl ji závazně do oběhu. Ukazuje dále, kterak právě z této jednoduché *onto-theo-logické* bytnosti metafysiky muselo moci dojít k určení významu „bytí“ jakožto *Grund* (GA 11, str. 74n.), jež představuje nutný předpoklad pro vyhocení významu „bytí“ do podoby *Gestell*. *Zdůvodňující zakládání* je předpokladem pouhého *stanovování*, s nímž „bytí“ v extrémní podobě *Gestell* nechává jsoucímu v celku včetně člověka vystupovat již jenom jako pouhým zdrojem (Bestand) v rámci předem nastaveného sledu vzájemného vynucování a disponujícího manipulování. Ovšem namísto zdůvodňujícího zakládání Heidegger za „model“ či způsob „vztahu“ bytí a jsoucího předvádí *diferenci* (GA 11, str. 71). Diference podle Heideggera znamená „odehrávání se překračování a dospění“ (der Austrag von Überkommnis und Ankunft), kdy *bytí* nechávajíc jsoucímu dospět do jím rozevřené významové odkrytosti přechází a překračuje toto jím odkryté jsoucí, jež takto dospěvši do rozkryté volnosti významového doteku vůči lidství člověka *teprve* může prodlévat a např. „působit“, mít významovou konturu (*eidós*), být „předmětem“ či pouhým zdrojem. Jakožto takováto diference se bytí podává do zjevnosti svými dějinami (Seinsgeschichte) ve významové střídě *fysis*, *logos*, *hen*, *idea*, *energeia*, substancialita, objektivita, subjektivita, vůle, vůle k moci, vůle k vůli (GA 11, str. 73). Vnitřní souvislostí a jednotou dějin bytí jakožto odehrávající se diference v samotném bytí však není žádný dialektický proces, nýbrž *náhlost* (Jähe, tamtéž). Poté, co Heidegger na konkrétním příkladě „bytí“ vystupujícího jakožto *Grund* ukáže nutnost, s níž se bytnost metafysiky musela moci strukturovat do podoby *onto-theo-logie*, pronese na závěr slavný výrok o *bez-božném myšlení*, které je podstatně blíže nežli veškerá metafysická *theologie božskému bohu*, kte-

rý není metafysickým konstruktem *causa sui* (ke kterému není možné se modlit, jemuž nelze obětovat, před nímž nelze v bázni padnou na kolena, muzicírovat ani tančit) jakožto nejvyšší instancí zdůvodňujícího zakládání onto-theo-logie (GA 11, str. 77). A podobnými slovy končí i přednáška *Die Kehre*, kde se o božství a blízkosti (o životě a smrti) boha rozhoduje z konstelace bytí (GA 11, str. 123), která v dané přednášce vystupuje ve významu odehrávající se difference samotného Počátku-*Ereignis*.

Svazek 11 tak představuje editorsky významný počín v tom, že předkládá soubor vnitřně myšlenkově a tematicky propojených přednášek, které ukazují konsistentní obraz jistého směru Heideggerova tzv. „pozdního“ myšlení, na které nikdy není dost pozdě a které zatím ještě ani nezačalo.

Aleš Novák